

RENDESZET, RENDŐR, RENDFENNTARTÁS, RENDŐRSÉG, RENDVÉDELEM

Az elmúlt harminc évben többször fellángolt a rendészet kontra rendvédelem vita¹ és szinte észrevétlenül a jogalkotás szintjéig bezárólag a két szót szinonimaként használjuk. Azzal, hogy a legfelsőbb szintű jogszabály is átvette a rendvédelem kifejezést, és például szűkebb hazánkban az Egyetemen is a Rendészettudományi karon Rendvédelmi Tagozatot hoztak létre, legitimálták a rendvédelem kifejezést. Miközben ha megvizsgáljuk a rendvédelem kialakulásának dátumát, annak tartalmát és rendszerben való helyét. Úgy gondolom, helytelenül járunk el.

Mára természetessé vált, hogy nagy közkönyvtárak lehetővé teszik a keresőrendszerük hozzáférhetőségét, így könnyedén ellenőrizhető az általam leírtak. Hazánk két lepatinásabb és legnagyobb könyvállománnyal rendelkező könyvtára a Széchenyi és parlamenti könyvtár. Mindkét könyvtár keresőjében beütöttem a rendészet és a rendvédelem szakkifejezést. A rendészet esetében a XIX. század közepétől folyamatosan fellelhetők kiadványok. Karvasy Ágoston művei például mindkét közgyűjteményben megtalálhatók. A rendvédelem² szóra rákeresve ugyanakkor csak 1980-as évek végétől találhatunk könyvet, kiadványt. Így egy nagyon fontos tényezőre, az időre vonatkozólag, hogy melyik volt előbb a tények ismeretében egyértelműen megállapítható, hogy a rendészet szavunk több mint száz évvel korábban születhetett. Hogy pontosan mikor, arra a későbbiekben forrásokra hivatkozva fogok válaszolni.

A fentiek már eligazodást nyújthat arra vonatkozólag, hogy visszamenőleg használhatjuk-e a rendészet, vagy a rendvédelem kifejezést. Erre is egyértelmű a válasz. Ha az adott korban, korszakban nem ismerték a kifejezést, akkor utólag nem lehet használni. Erre jó példa az informatikus/híradó kifejezés. Az első világháborúban az összeköttetést biztosító híradó katonákat, tiszteket nem nevezzük informatikusnak, mint ahogy a világháborúkban használt rádiót sem hívjuk mobil telefonnak. Ugyan a sztálingrádi csatát sem helyes volgográdi előnévvel illetni. A hazai és külföldi középkori rendfenntartó tevékenységet folytatók köre is széles és Tisza Miksa gyűjtésből idézve a következők maradtak fenn: hajdú, trabant, satrapa, militia, pandur, constabler, zsandár, bakter, szerezsán, csendkatona, csendlegény, csákányos, tizedes, negyedmester, strázsamester, utcai kapitány.³ Értelemszerűen ezeket a kifejezéseket pedig nem használjuk a mai rendészeti szakmai közéletben, mivel a nyelvújítást követően a rendészet, rendőrség, rendfenntartás, közrendészet szavak váltak elfogadottá és terjedtek el.

Hosszú ideig a szakma történeti közéletben a Tisza Miksa által közreadott dátum, az 1823-as szerepelt az első rendőr szakkifejezésünk megjelenési időpontjának, amely

¹ 2018. február 28.-án a Nemzeti Közszerzői Egyetemen, a Karvasy Ágoston kiemelt kutatóműhely keretén belül folyt le egy vita, amely sajnos féloldalasra sikeredett, ugyanis a rendvédelem kifejezés képviselői nem kívántak részt venni a vitán, ezért távolmaradtak a work shopról.

² Szakács Gábor: A tehetség gondozás és kutatóvá-válás helyzete, fejlesztésének lehetőségei a VCSEK Rendőrtiszt Főiskolán. Kandidátusi értekezés. Zrínyi Miklós Katonai Akadémia. Budapest 1989. 4. o.

³ Tisza Miksa: Magyarország rendőrségének története. Haladás Nyomda Részvénytársaság. Pécs 1925. 113. o.

helyéül a Márton József háromnyelvű szótára lett megnevezve. Az idézett mű kétkötetes példánya jelenleg is megtalálható az Országos Széchényi Könyvtárban, ám a jelzett műben a rendőr kifejezés nem lelhető fel. Azért is érdekes, hogy ezt a művet adták meg a forrásként, mert Márton Józsefnek van ennél korábbi műve is, ahol a policia kifejezés magyar megfelelőjét megtalálhatjuk.

Honi viszonylatban a rendészet mint kifejezés megelőzte a rendőr szavunkat. A 1806-ban a Pécsen kiadott, Baranya vármegyei tiszti címtárban⁴ a „registrator” kifejezés magyar megfelelőjeként a „rendész” szavunk található. Ugyanebben a kiadványban a policia szó jelentése: Bel bátorságra ügyelés, polgári rendtartás, ennek tudománya. Bár a policia szakkifejezést nem rendőrségként, vagy rendészetnek értelmezte a tiszti címtár, számunkra mégis fontos információt hordoz azzal, hogy a rendtartás tudományának tüntette fel. A bel vagy közbátorság kifejezés ettől kezdve terjedt el a szakmai és tudományos közéletben. Így például az 1816-ban, Bécsben, Márton József által kiadott három nyelvű „Oskolai lexicon, vagyis Szókönyv”-ben is a policia szónál a „közbátorságot illető dolog” kifejezést találhatjuk.

Számunkra fontos dátum 1833, amikor is Fogarasi D. János a „Diák magyar műszókönyv és a magyarhoni törvény és országtudománybul” c. művében a politia kifejezésnél az ország, országlat mellett már elsőként megtalálhatjuk a Rend-őr szavunkat.⁵ Ugyanakkor a „rendőrség” szavunk később 1838-ban, Zsoldos Ignác „Néhány szó a honi közbátorságról” című könyvében⁶ jelent meg, amely szerint: „*Rendőrség nélkül rend nem lehet.*”. Zsoldos egy későbbi művében a rend fenntartásról a következőket írta: „*Rend magában fenn nem tartódik, annak fenn kell tartatnia. Kik a rend fenntartásában felvigyáznak, s a rendbontókat – törvény szabta büntetések elvétele végett – bejelentik: rendőrnek nevezetnek. A rendőrség tehát minden jól rendezett polgárzatok egyik fő kelléke, s van is minden művelt országban.*”⁷ Az idézetben két fontos információ is van az utókor számára. Az egyik, hogy a rendet alapvetően nem megvédeni, hanem fenntartani kell, a másik, hogy a rendfenntartására a polgári államokban a rendőrség hívatott. Ez azért fontos, mert ebben az időben elkezdődött az országos rendőrség létrehozásáról való gondolkodás, és e kapcsán merült fel, hogy a leendő rendfenntartó szervezet katonai, vagy polgári jellegű legyen.

Ebben az időben látott napvilágot Karvasy Ágoston „A politikai tudományok, rendszeresen előadva” műve. E könyvében megjelenítette többek között a policia tudomány fogalmát is. Miközben akkor már használták a rendőrség, rendőr szavakat, ő mégis az policia-t is használta. E szerint: „*A policia az a tudomány, melly azon elveket adja elő, mellyek szerint a belső bátorság, és a közrend a statusban minden lehetséges sértések, és balesetek ellen őtalmaztatik, a mennyire ez a jogszolgáltatási intézetek által el nem érhető és mellyek szerint polgároknak mindennemű műveltsége is előmozdítatik, egyébiránt az a személyzet is, melly ezen tudomány céljának eléréséhez rendelve vagyon, policziának, vagy rendőrségnek hívatik.*”⁸ A következő munkája „A közrendészeti tudomány” címen látott napvilágot, és hosszú ideig szolgált forrásként a kutatóknak,

⁴ Baranya vármegyei tiszti címtár. Engel Kristina. Pécs 1807. 110. o.

⁵ Fogarasi D. János: Diák magyar műszókönyv és a magyarhoni törvény és országtudománybul. Pesten: Ifj Kilián Gy 1833.

⁶ Zsoldos Ignác: Néhány szó a honi közbátorságról. Pesten Tratter-Károlyi. 1838

⁷ Zsoldos Ignác: A szolgabírói hivatal, Pápa, kn. 1844. 187. o.

⁸ Karvasy Ágoston: A politikai tudományok, rendszeresen előadva (1843-44), Győr, 26. o.

tankönyvként a hallgatóknak és oktatóknak a magyar közigazgatásban és a rendészet ágazatában, illetve rendészeti szakfolyóirat is hasonló címmel jelent meg.

Az 1870-es évektől az első állami rendőrség létrehozásától a rendőr, rendőrség, rendészet kifejezés a szakmai közéletben eluralta a közbeszédet és ezután a közbátorság már ritkán bukkant fel a szakirodalomban, rendészeti szakfolyóiratokban. Ezzel párhuzamosan mind a szakmai, mind a tudományos életben a rendészet fogalma mindig előkerült. Mint a hogy a Közigazgatás című folyóirat (1896) hasábjain vita⁹ alakult ki a rendészet kontra közigazgatás tárgyában is. A korszak jeles hazai és külföldi rendészeti szakemberei is elismerték, hogy a szakmai közéletben nagyon sokféle rendészeti fogalom kering. Terjedelmi korlátok és a bőség zavara miatt én most csak a közismertebb tudósoktól, vagy kiadványokból idézek, amelyek jól illusztrálják, hogy sem a tudományos sem a szakmai közélet nem volt egységes a rendészet fogalom terén. A fentiekben már említett Karvasy Ágoston policia, vagy rendőrtudományt már bemutattam. Őt megelőzte porosz területen Robert von Mohl, Robert von Mohl, aki a „Polizeiwissenschaft nach den Grundsätzen des Rechtsstaates” című 1832-ben Tübingenben megjelent művében a rendészetről a következőket írta. *„A rendészet, illetőleg rendőrijog mindazon állami intézménynek és szabályoknak a foglalatja, melyeknek célja megóvni a társadalmat azon akadályoktól és bajoktól, melyek az emberi erők sokoldalú fejlődését gátolnák ott, ahol az egyesek ereje azokat előmozdítani vagy éppen nem, vagy csak tökéletlenül képes.”*¹⁰ tehát Mohl is fontosnak tartotta a rendészet fogalma kapcsán a veszélyelhárítást. Ám érdekes, hogy a rendészetet és a rendőrséget nem választotta szét.

Időben később látott napvilágot Lorenz von Stein „Verwaltungslehre” c. közigazgatás és rendészet témájában, melyet Kautz Gusztáv¹¹ fordított magyarra és egészített ki magyar vonatkozású ismeretekkel. Ebben a művében Stein (azóta elhíresült és maradandóvá vált) szerint a *„rendészet alatt mindazon formákat értették, amelyekben általában a kormány az igazgatásba avatkozik.”*¹²

A rendészet fogalom első felosztásában a rendőrállam idején jóléti és biztonsági rendészetről lehetett említést tenni. Ugyanakkor a közjog fejlődése magával hozta a rendészet átalakulását, fejlődését. Ennek eredményeként a közjog és a törvényhozás szétvált. Ennek következtében Stein szerint a rendészet a kormányzat része (funkciója és joga) lett. Stein a belbiztonság feladatának tulajdonítja az előforduló veszélyek elleni biztonságot, és véleménye alapján a rendészet ott kezdődik, ahol e veszélyek ellen fel kell lépni. Így egyértelmű tehát, hogy a rendészetnek a fő feladata a biztonságot fenyegető veszélyelhárítás. Ebből a feladatból vezette le Stein, hogy a rendészetet jogosan hatalmazták fel, hogy a veszély nagysága és ereje ismeretében a saját belátása szerint (discrecionarius jogával élve) hozza meg intézkedéseit.

A veszélyelhárítás kapcsán a veszélyek kettős jellegűek lehetnek. Az egyik jelleg a *„személyiségeknek általában féktelen erejében rejlő veszély elhárításában”*¹³ jelentkezik,

⁹ Sallai János: Közigazgatás vagy rendészet? Kiss Mihály kontra Falcsik Dezső vita 1896-ból. Magyar Rendészet 2015/3. 141-148. o.

¹⁰ Koi Gyula: Külföldi hatások a magyar közigazgatás-tudományban. PhD-értekezés. Széchenyi Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola. Győr, 2013. 73. o.

¹¹ Az államigazgatás és igazgatási jog alapvonalai. Folytonos tekintettel angol-, francia-, és Németország törvényhozása- és irodalmára. Stein Lőrincz bécsi egyetemi tanár után, a hazai viszonyainkra és törvényhozásukra való utalásokkal. Kautz Gusztáv jogtudor hites ügyvéd, a Győri Jogakadémia rendes tanára által. Budapest Ráth Mór. 1871.

¹² Uo. 105. o.

¹³ Uo. 109. o.

amely a biztonsági rendészet területe. A másik terület „az egyes bizonyos veszélyes cselekedetek ellen irányzott rendészet”,¹⁴ amely az igazgatási rendészetet fedi le.

A biztonsági rendészet feladatainak teljesítése, pl. az egyén szabadságjogába való beleavatkozás, a francia polgári forradalmat követően csak a „törvény nevében” történhet. Itt is jól tetten érhető a francia polgári forradalom Steinre gyakorolt hatása. A biztonsági rendészet tevékenysége körében történő szabadságjogok korlátozása egy rendszert képeznek, melynek alapján Stein fensőbb és magánrendészetre választotta szét a biztonsági rendészetet.

A fensőbb biztonsági rendészet körébe sorolta azt a területet, ahol az emberek bármilyen okból való gyülekezete veszélyt jelenthet. Ide sorolta az egyleti,¹⁵ egyesületi, gyülekezési, népszavarási¹⁶ okokból csoportosult embereket. Ha külső támadás éri az országot, akkor természetesen a hadijog az irányadó.

A magánrendészetről, amelyet Stein alsóbb rendészetnek is nevezett, akkor beszélhetünk, ha az egyes személy válik veszélyessé (Ez lényegesen eltér a mai magánrendészet fogalom körétől). A magánrendészet kifejtésekor a rendőrség számára a mai napig alapelveként érvényesíthető irányelvet fogalmazott meg Stein. E szerint a „rendőrség mindig arra törekedjék, hogy a személyes szabadságot csak bírósági meghagyás folytán korlátozza, ha e nélkül teszi, siessen a bírói eljárás megindítását szorgalmazni, azért azonban felelős, mit bíróság meghagyás nélkül tesz.”¹⁷

A rendészet másik nagy területe az igazgatási rendészet, amelyet az különböztet meg a biztonsági rendészettől, hogy nem a személytől, hanem a közülettől, vagy egyesek életviszonyából várható a veszélyforrás. Ezért az igazgatási rendészetnek fő feladata a közélet oltalmazása, amiből következik, hogy az igazgatási rendészet feladatai a rendészet minden ágában jelentkezhetnek. Stein munkájában a fentiekén kívül megfogalmazta a tűzrendészetet, mely alatt „azon tevékenységeinek összességét foglalja magában, a melyek a tűzvesz kitérésének megakadályozására, és a már kiütött tűzvesz megszüntetésére irányozták.”¹⁸ E tevékenységi körökbe sorolta a tűzvesz elleni óvintézkedések meghozatalát, építési rendszabályokat, oltási rendet, veszéllyel fenyegetett javak megmentését, majd a XIX. században a magas városi épületek megjelenésével az emberek megmentését. Stein a tűzrendészetet két fő csoportba osztotta. Az egyikbe a tűzveszély elhárítását, a másikba az oltást. A tűz, mint veszélyforrás az őskor óta ismert, és ellene a védekezés a megjelenésétől kezdve valamilyen formában jelen volt, de a tűzrendészet jogi nyomait Európában csak a XIII. századtól a városi szabályok között lehet megtalálni.

A XIX. század második felétől a rendvédelem szó megszületéséig a rendőrséggel, rendészettel, rendfenntartással, közrenddel, közbiztonsággal foglalkozó szakemberek, tudósok általában a fenti tudósok munkáit, azaz Robert von Mohlt, Karvasy Ágoston, Lorenz von Steint műveit. Így Grünwald Zoltán, Kmetty Károly, Concha Győző, Rédey Miklós, Tomcsányi Móricz Tóth József, Szamel Lajos írásaikban, munkáikban mindenütt a rend, közrend, közbiztonság, rendészet, rendészettudomány kifejezésekkel, azok fogalmaikkal találkozhatunk.

¹⁴ Uo. 109. o.

¹⁵ Alapelv, hogy titkos gyülekezés tilos.

¹⁶ Összecsoporsulás, zendülés stb. céllal.

¹⁷ Az államigazgatás és igazgatási jog alapvonalai. Folytonos tekintettel angol-, francia-, és Németország törvényhozására és irodalmára. Stein Lőrincz bécsi egyetemi tanár után, a hazai viszonyainkra és törvényhozásukra való utalásokkal. Kautz Gusztáv jogtudor hites ügyvéd, a Győri Jogakadémia rendes tanára által. Budapest Ráth Mór. 1871. 113. o.

¹⁸ Uo. 168. o.

Ebben változást az 1944-es év hozott, amikor is a 2.300/1944. ME számú rendelet intézkedett a m. kir. rendőrség átszervezésére, azaz a háborús idők szellemében az 1939. honvédelmi törvény által¹⁹ nyújtott lehetőséget felhasználva a militarizálására. Ezen rendelet szerint 1. § szerint: „A m. kir. rendőrség a jelen rendelet alábbi rendelkezései szerint katonailag szervezett testületé alakíttatik.”²⁰ Ennek szellemében a csendőrséget és rendőrséget közös irányítás alá helyezték, a felügyelői és a fogalmazói kart közös tisztikarrá szervezték és katonai rendfokozatokkal látták el, továbbá a rendelet hatályba lépését követően a rendőrség állományára a m. kir. honvédség szolgálati szabályzatai, valamint a m. kir. honvédség tisztjeire és tisztviselőire vonatkozó becsületügyi, nősülési és személyi szabályok váltak irányadóvá.²¹

A közismert II. világháború utáni események következtében a magyar rendőrség a szovjet rendőrségi modellt vette át, aminek szimbolikus jelei voltak pl. a gimnasztika, vagy szovjet váll lap viselete, illetve a rendőrség állományánál a katonai rendfokozat rendszerítése.²² A szocializmus idején a korábbi polgári Magyarország rendőrségi hagyományai, a rendészet témaköre tabu volt. A korábbi közrend, közbiztonság az állam rendjének fenntartása helyett a védelme került előtérbe. Így például az 22/1955-ös tvr²³ is a rendőrség feladatának a bűnözés elleni harc, a közrend és a közbiztonság védelmét jelölte meg. Továbbá az 17/1974. tvr²⁴ az állam- és közbiztonság védelme és fenntartása körébe tartozó feladatok között az állam belső rendjének, a közrendnek és a tűznek védelmét írja elő, ami egyértelműen szovjet szellemiséget tükröz. A korábbi magyar rendészet történetéből közismert, hogy a rendet fenntartani kell, a tüzet meg eloltani vagy megelőzni de nem védeni.

A rendvédelem kifejezés a honvédelem mintájára születhetett, amely Ernyes Mihály szerint „a közigazgatás kebelében tágabb, mint az egyes rendvédelmi testületek, de szűkebb, mint a rendészet.”²⁵ Igazolva ezzel Tomcsányi Móríc rendészeti rendszerének²⁶ időtállóságát. A rendvédelem szó első tudományos műben való előfordulása Szakács Gábor kandidátusi értekezés²⁷ elkészítésének idejére, azaz 1988-89-re datálható. A jogszabályokban való előfordulása kapcsán fontos megjegyezni, hogy a közbiztonság fejlesztésének feladatairól szóló 1033/1994. (V. 6.) Kormányhatározat még a rendészet²⁸ kifejezést használja. Míg a közbiztonság javítása, a bűnözés visszaszorítása és az ország belső rendjének erősítése érdekében teendő intézkedésekről szóló 1027/1998. (III. 13.) Kormányhatározatban²⁹ már a rendvédelmi kifejezés található meg, és ezt követően a

¹⁹ 1939. II. tc. 141. §-ának (2) bekezdésében foglalt felhatalmazás alapján

²⁰ 2.300/1944. ME számú rendelet a m. kir. rendőrség átszervezéséről. 1 §.

²¹ Uo. 8. §.

²² A Szovjetunióban 1945. július 6.-án vezetik be, először az NKVD – NKGB vezető állományának speciális rendfokozatai helyébe a katonai tiszt és tábornoki rendfokozatokat. A tábornoki kar számára pedig a Vörös Hadsereg tábornoki egyenruházatát. Vö. Deák József: A cári políciától a szovjet milíciáig. A rendvédelem átszervezése a forradalom után. Rendészettörténeti tanulmányok 3. 2020. Budapest, kézirat

²³ 1955. évi 22. törvényerejű rendelet a rendőrségről

²⁴ 1974. évi 17. törvényerejű rendelet az állam- és közbiztonságról

²⁵ Ernyes Mihály Rendvédelem, rendvédelem-történet (fogalmi és tartalmi megközelítés) Forrás: http://real.mtak.hu/88471/1/RTF_XXVevf_43-44-45-46sz_015-038.pdf (Letöltés ideje: 2020.05.24.)

²⁶ Sallai János: Tomcsányi Móríc rendészeti rendszere. Magyar Rendészet 2015/4. 111-116. o.

²⁷ Szakács Gábor: i.m.

²⁸ Dunavölgyi Szilveszter: Rendészet – rendvédelem a magyar jogalkotásban („A rendészettel kapcsolatos rendszerelméleti fogalmak tisztázása” c. kutatás része). Forrás: http://www.bm-tt.hu/assets/letolt/rendtudtar/rendeszet_vs_rendvedelem_dunavolgyi.pdf (Letöltés ideje: 2020.05.24.)

²⁹ Uo.

jogszabályokban a rendészet/rendvédelem kifejezések sokszor szinonimaként alkalmazva jelennek meg.

Összegezve megállapítható. A magyar rendészet történetében 1806-óta ismerjük a rendészet, 1833-óta rendőr, 1838-óta rendőrség és 1989-óta rendvédelmi szavunkat. A rendészet és a rendvédelem szó nem használható szinonimaként, továbbá rendvédelem szó nem alkalmas arra, hogy a rendőrség kifejezést helyettesítse. Ebből adódóan az elkövetkezendő időszakban tudományos eszközök segítségével a rendészettudomány művelőinek, oktatóinak fel kell hívni a figyelmet a jogalkotóknak, hogy a jelenlegi hatályos és a jövőben születendő törvényeknél ezt vegyék figyelembe.